

serram, quæ est instrumentum secandi, at non potest per seipsum sine serra efficere operationem secandi: similiter plura viventia possunt per seipsa producere semen, quod est instrumentum generandi simile, at non possunt generare simile sine semine. Sic in casu nostro licet anima (idem dic de quavis alia natura respectu suarum proprietatum) possit producere in se intellectum et voluntatem, adhuc non sequitur, quod possit sine intellectu et voluntate distinctis producere actus intelligendi et volendi (1). Aliud ergo est, quod substantiæ competat activitas aliqua immanens, saltem instrumentalis, ut suum connaturalem statum ac perfectionem necessariam secundum gradum suæ speciei assequatur, et aliud quod ultra connaturalem huiusmodi statum possit immediate per seipsam operari. Cæterum utrum et quomodo competere possit substantiæ immediata aliqua activitas respectu operationum, quas postea elicit, inferius videndum erit.

Dices 2.º S. Thomas negat emanationem priorum accidentium a subjecto esse per aliquam transmutationem. Ergo negat vere effici a subjecto.

Resp. nego consequens. Nam naturaliter loquendo proprietates coævæ sunt ipsi substantiæ, quæ proinde in nullo reali instanti est illis privata, ideoque non mutatur cum eæ resultant: et propterea resultantia, quamvis sit vera actio a substantia profluens, non est tamen transmutatio. Simili modo dici solet, quamvis generatio substantialis post primam rerum productionem sit mutatio, quia in tantum aliquid de novo generatur, in quantum materia ab una forma in aliam transmutatur; nihilominus prima corporum generatio non fuit veri nominis mutatio, quia cum materia simul cum forma producta esset, non potuit proprie ac realiter mutari, siquidem antea non erat.

Dices 3.º Omne quod movetur, ab alio movetur, et nihil potest esse agens et patiens secundum idem. Atqui supposita nostra doctrina, natura seipsam moveret ad efficiendas proprietates, itemque secundum illas active se haberet et passive. Ergo...

(1) Sylvest. Mauri, *Quæstion. philos.*, lib. 4, quæst. 30, Ad quartam.

Resp. ad 1.um neg. Minor. Quia natura efficienter mota est a sua causa, ut suas effundat proprietates: sicut ignis eo ipso quod accipit talem naturam, motus jam est a sua causa ad comburendum, ubicumque adsint requisita.

Ad 2.um dist.; adæquate, trans.; saltem inadæquate, neg.; nam in vitalibus operationibus, saltem intellectualibus, eadem simplicissima potentia intellectiva et volitiva est agens et recipiens, quin possint distingui pars movens et pars mota. Dixi saltem inadæquate, quia agens revera non est sola potentia, sed potentia cum Deo, qui tamen nullo modo est patiens.

325. COROLLARIUM. Quæ cum ita sint, intelligitur quomodo subjectum tripliciter comparatur ad accidens: Uno modo sicut præbens ei sustentamentum, nam accidens per se non subsistit, fulcitur vero per subjectum. Alio modo sicut potentia ad actum, nam subjectum accidenti subicitur, sicut potentia actui, unde et accidens forma dicitur. Tertio modo, sicut causa ad effectum, nam principia subjecti sunt principia per se accidentis (1).

Triplex comparatio subjecti ad accidens proprium.

DISPUTATIO SEXTA.

DE VARIIS PRÆDICAMENTIS ACCIDENTALIBUS SINGILLATIM.

Relicta ad *Cosmologiam* quantitate, quæ fusiorem postulat disputationem, de cæteris prædicamentis accidentalibus singillatim agendum est; ac primo quidem de Qualitate.

CAPUT I.

DE QUALITATE.

Licet Aristoteles prius disseruit in *Logica* de Relatione quam de Qualitate (2), fortasse quia prædicamentum ad aliud quodammodo generalius est, nam omnibus aliis entibus

(1) S. Thom., de *Virtut.*, quæst. 1, art. 3.

(2) *Libr. de Prædicamentis*, cap. 7.

potest accidere, vel ob alias rationes, quas proponunt scriptores (1), «in libris tamen Metaphysicorum ordinem commutavit, prius de qualitate et postea de relatione disputans: qui ordo est magis consentaneus perfectioni rerum, nam qualitas relationem longe in perfectione superat» (2). Est tamen valde difficile declarare, quid sit qualitas, quia infinita propemodum qualitatum varietas difficillimum reddit abstrahere ab illis rationem omnibus communem (3), nec ulla fortasse ab antiquis allata est definitio, quæ non multos nacta fuerit adversarios: quamquam fatendum est, nonnullos immerito impugnari, cum rem satis explanent, nec reprehendantur nisi propter usum quorundam vocabulorum, et forte etiam propter prurimum contradicendum.

ARTICULUS I.

Quid et quotuplex sit qualitas.

326. Qualitas in latissima acceptione videtur significare quamcumque rei determinationem vel modum, sive substantialem sive accidentalem. Unde trifariam potissimum sumitur (4): primo pro differentia specifica, per eam siquidem respondetur quærenti, *qualem* genus sit species aliqua, v. g. *quale* animal sit homo, *quale* corpus sit planta, *quale* vivens sit animal; respondetur enim hominem esse animal *rationale*; plantam esse corpus *animatum* vel *vivens*; animal esse vivens *sensitivum*. Et sic Logici dicunt differentiam specificam prædicari in *quale quid*, quia ita spectat ad essentiam speciei, ut eam constituat per modum actus ac determinationis generis. Secundo sumitur qualitas generatim pro quovis accidente, nam commune omni accidenti est subjecto

(1) Vide Suar., disp. *Met.* 42, in præcæm; itemque Sotum, Toletum, Rubium, Conimbricenses et alios Commentatores Philosophi in libr. *de Prædicam.*, cap. 7; ubi investigant, cur illum tenuerit ordinem tractationis.

(2) Suar., loc. nup. cit.

(3) Cfr. S. August. *de Categoriis*, cap. 12.

(4) Vide Domin. Soto, *Logic.*, *de Prædicam.* cap. 8, in Comment. *Adverte* 4.; Tolet., *Logic.*, *ibid.* in comment.; Suarez, disp. 42 *Met.* in præcæm.; Ant. Rub. *Logic. de Prædicam.* cap. 8, quæst. 1; Complutens. *Logic.* *ibid.* *Notationes circa cap. VIII, Prædicam.*

inesse, atque adeo illud aliquo modo afficere ac determinare. Tertio denique sumitur qualitas in sensu proprio et stricto pro peculiari prædicamento accidentis distincto a reliquis octo, quod exprimit specialem modum efficiendi ac modificandi subjectum (1). Et hic est sensus nunc nobis declarandus.

Qualitatem Philosophus in Metaphysica non definitivè, in Logica vero sic eam descripsit: *qualitatem* voco, *secundum quam quales aliqui esse dicuntur* (2). Quam descriptionem non pauci reprehendunt, sive quia æque obscurum videtur *quale* ac *qualitas*, sive quia circulus in ea facile committi potest, siquidem sicut qualitas definitur id, secundum quod *quale* aliquid dicitur, sic e contrario *quale* definitur *habens qualitatem*, ut definitur ab ipso Philosopho in eodem libro et capite octavo *de Prædicamentis*; sive demum quia res definita ingreditur definitionem (3). Verum respondet Sotus cum Bœtio, «quod hæc definitio non est quidditativa et propria, nam generalissima... non habent hujusmodi definitiones; sed est descriptio quædam, quæ datur per notiora quoad nos. Nam ut ait Commentator (1 *Physicor.* Comm. 3), compositum notius est, quam forma; et ideo notius est *nobis album*, quod videmus per se subsistere, quam *albedo*, quam non experimur, quomodo distinguatur ab albo; et in spiritualibus notior est nobis *sapiens*, cujus opera conspiciamus, quam *sapientia*, cujus entitatem solo intellectu attingimus.» (4) Et re quidem vera omnes intelligunt saltem obscura quadam ratione, quid sibi velit *quale* esse, quatenus *quale* sumitur pro prædicatione distincta ab hoc quod est *quantum esse*, *referri ad aliud*, *agere*, *pati*, *durare*, *alicubi esse*, *situm habere*, *indutum esse*: omnes nimirum intelligunt ab his omnibus discriminari v. g., *album esse*, vel *calidum*, *bene valere*, *agrotare* etc.

(1) Cfr. Arist., lib. 5 *Metaph.*, cap. 14, ubi quatuor exponuntur qualitatis acceptiones, quæ ad duas tandem revocantur ab eodem Philosopho.

(2) Libr. *de Prædicam.*, cap. 8.

(3) Cfr. Severin. Bœt., *de Prædicam.* lib. 3, *de Qualit.* Soto *ibid.*; Complutens. *Log.*, disp. 15, q. 1; Joann. a. S. Thoma, *Logic.*, q. 18.

(4) Sotus, loc. cit., paulo post initium commentii cap. viii. Vide Bœt. *ib.* initio ejusdem Commentii.

Nihilominus communissime Philosophi Aristotelica descriptione minime contenti, in alia quærenda desudant, quæ clarius exponat, quid sit præcise *quale esse*.

Definitio
S. Thomæ

expeditur,

S. Thomas explicans differentiam qualitatis ab aliis accidentibus, propriam rationem illius in eo esse docet, quod qualitas sit *dispositio substantiæ* (1). Et alibi docet id, secundum quod determinatur potentia subjecti secundum esse accidentale, vocari qualitatem accidentalem (2). Videndum ergo est, in quo sita sit hujusmodi *substantiæ dispositio ac determinatio* secundum esse accidentale, quam importat qualitas. Id vero cognosci poterit respiciendo discrimen qualitatis a reliquis omnibus prædicamentis accidentalibus. Illa enim aut sunt penitus extrinseca subjecto, illudque proinde vere non efficiunt, ut sunt *habitus*, sumptus pro indumento, et *tempus*; aut formaliter sumpta dicuntur solummodo per comparisonem ad aliud, ut *relatio*; aut solum sunt via ad terminum vel formam aliquam, ut *actio* et *passio*; ubi autem, et *situs*, supposito quod sint modi, itemque *quantitas*, physice quidem efficiunt substantiam, non tamen illam *alterant*, sed intactam et invariantam relinquunt in tota sua perfectione, cum nullam afferant illi specialem bonitatem aut perfectionem vel defectum bonitatis. At qualitas ita est *dispositio substantiæ* in seipsa, ita determinat eam secundum esse accidentale, ut eandem magis aut minus perficiat intra gradum specificæ suæ entitatis, atque adeo *bene* vel *male* afficiat. Nam ea est conditio creatæ substantiæ ratione suæ limitationis, ut compleri, nobilitari, perfectiorque reddi accidentaliter valeat, aut etiam e contrario deterior fieri, quin suam speciem amittat,

(1) 1 p., quest. 28, art. 2, in corp.

(2) En integrum locum S. Doctoris: *Proprie... qualitas importat quendam modum substantiæ. Modus autem est, ut dicit Augustinus (4., super Genes. ad litt., cap. 11 in med.) quem mensura præfigit: unde importat quendam determinationem secundum aliquam mensuram. Et ideo sicut id, secundum quod determinatur potentia materiæ secundum esse substantiale dicitur qualitas, quæ est differentia substantiæ (i. e. differentia specifica); ita id, secundum quod determinatur potentia subjecti secundum esse accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ est etiam quædam differentia, ut patet per Philosophum in 5.^a Metaphys., cap. 14, text. 19. S. Thom. 1. 2., quest. 49, art. 2. Cfr. 5.^a Metaph., lect. 16, vers. fin.*

aut ad aliam naturam transeat. Et accidens hoc modo subjectum efficiens vocatur qualitas. Quare specialis ratio qualitatis in hoc videtur esse, ut sit complementum quoddam substantiæ, ipsam diversificans accidentaliter in perfectione: unde fit etiam, ut mutationes substantiæ secundum qualitates vocentur *alterationes*, quia nimirum differentiam aliquam perfectionis inducunt in subjectum, ideoque illud speciali modo alterant, quin tamen ipsum substantialiter ac specificè mutant (1).

Dices etiam accidentia aliorum prædicamentorum afferre subjecto differentiam perfectionis. Nam juvenus v. g. perfectionem importat, et imperfectionem senectus. Itemque dantur actiones, quæ perficiunt, et passionēs, quæ deterius faciunt subjectum. Adde quantitatem etiam vel magnitudinem considerari sæpe tamquam perfectionem accidentalem substantiæ.

Resp. aliam longe disparem esse rationem qualitatis et allatorum exemplorum. Nam juvenus et senectus in primis formaliter, quatenus significant tempus ac durationem, non afferunt perfectionem aut imperfectionem, sed per accidens implicitam involvunt perfectionem aut imperfectionem, ratione qualitatum vigoris vel infirmitatis, quæ sit in corporis membris. Actiones etiam et passiones non perficiunt subjectum, nisi ratione termini per ipsas in illo recepti. Quantitas denique et magnitudo si seorsim consideretur, non est specialis aliquæ substantiæ perfectio, sed solum importat perfectionem, quatenus supponit plus substantiæ vel excellentiores qualitates. Itaque licet quantitas sit bonum quoddam substantiæ corporeæ, utpote accidens connaturale et proprium ipsius, non tamen affert illi ullam specialem perfectionem aut perfectionis consummationem.

Quæ cum ita sint, existimo qualitatem recte describi posse: *accidens substantiam determinans tamquam accidentalis differentia et complementum essentialis perfectionis ejusdem, sive in ordine ad existentiam sive in ordine ad operationem* (2). Dicitur autem accidens absolutum per oppositionem ad

Definitio qua-
litatis.

(1) Cfr. S. Thom., *Metaph.* lib. 5, lect. 16, fin.

(2) Cfr. Suarez., disp. 42 *Metaph.*, sect. 1, n. 5 seqq.; Comimbrius., *Logic., de Prædicam.*, cap. 8, quest. 1, art. 1.

accidentia entitatesque pure modales. Reliqua verba satis per se innotescunt ex præmissa explicatione.

Qualitas con-
sequitur formam.

Ex hac doctrina facile plura intelliguntur. Et 1.º quidem cur qualitas peculiari ratione dicatur consequi formam, nam cum forma sit id, quod complet ac perficit essentiam rei et confert principalem vim agendi; recte «qualitas, quæ adjungitur ad complementum utriusque perfectionis dicitur consequi formam, sive per dimanationem sive per quamdam convenientem proportionem. Nec refert, quod aliquæ qualitates sint disconvenientes aliquibus subjectis, nam per accidens in eis existunt; per se autem institutæ sunt ad completam perfectionem alicujus substantiæ. Quantitas vero peculiari ratione dicitur, consequi materiam, quia materia est prima radix hujus molis corporeæ, ad quam constituendam vel complendam peculiari modo quantitas ordinatur» (1). Patet 2.º, cur qualitas solum in finitam substantiam cadere possit; solum enim finita capax esse potest complementi in perfectione. Intelligitur pariter 3.º, cur nomen qualitatis a generali ac latissima significatione, quæ omnem quancumque modificationem accidentalem cujuslibet prædicamenti complectitur, restringatur in sensu magis proprio, stricto et philosophico ad peculiare accidens; quia nimirum peculiaris modus modificandi ac diversificandi subjectum, jus tribuebat hujusmodi accidenti commune nomen sibi appropriandi (2). Intelligitur denique 4.º cur «omnes differentie rerum, quæ per propriam essentiam assignari non possunt, per qualitates regulariter assignentur, nam hæ sunt, quæ quodammodo complent res creatas in suo esse perfecto. Et quamvis interdum hujusmodi accidentales differentie ex effectibus vel actionibus sumantur, id solum est, in quantum his diversæ rerum qualitates aut proprietates indicantur» (3).

Sola finita sub-
stantia est capax
qualitatum.

Cur nomen
qualitatis appro-
priatum sit uni
prædicamento.

Cur differentie
rerum per quali-
tates sæpe assi-
gnentur.

(1) Suar., ib., n. 6.

(2) Cfr. Suarez, ib., n. 7.

(3) Suarez, ib. n. 8.

Tota hæc doctrina fere desumpta est ex P. Francisco Suarez, cujus quedam verba fusc ac fere pueriliter suggillant cum Gallego (Controv. 27) Complutensibus, *Logic.*, disp. 15, quæst. 2, quasi definitionem qualitatis continent. Verum operæ pretium non est diutius in hujusmodi nugis immorari.

327. Jam qualitas multiplex est: alia enim est naturalis, alia supernaturalis, ut nunc supponimus ex Theologia: alia spiritalis, alia materialis: alia vitalis, alia non vitalis: alia propria, alia communis: alia connaturalis et conveniens sub-jecto, alia contraria, etc. Sed hic præcipue declaranda est Aristotelica illa divisio, antiquitate veneranda, consensu omnium communissima, ideoque scitu necessaria veterum libris, sapientia plenos, volvere cogitanti. Itaque quatuor assignavit Philosophus qualitatis species in *Logica*, singulas bimembres, scilicet *habitum et dispositionem, naturalem potentiam et impotentiam, passionem et patibilem qualitatem*, ac *formam et figuram*.

Qualitas mul-
tiplex:
naturalis et
supernaturalis;
spiritalis et
materialis;
vitalis et non
vitalis; propria et
communis;
connaturalis et
contraria etc.
Aristotelica di-
visio qualitatis

Habitus hic non sumitur pro indumento, quo sensu constituit speciale prædicamentum; sed est qualitas bene vel male afficiens subjectum, quæ difficile abjicitur, vel qualitas difficulter mobilis a subjecto, v. g. *habitualis virtus, scientia* (1). Dispositio, prout hic sumitur, nam habet etiam alias acceptiones (2), est qualitas facile mobilis a subjecto, ut v. g. *actus virtutis, agritudo non diuturna*. Quare habitus et dispositio distinguuntur in eo, quod alter stabilis sit et ita radicatus, ut non facile amitti possit, altera et converso sit instabilis. Num autem habitus ac dispositio essentialiter et specificè distinguantur, an vero solum accidentaliter, disputant auctores. Conimbricenses (3), Fonseca (4), Toletus (5), Rubius (6), Complutenses (7), alique affirmant cum S. Thoma (8); negant Boëtius (9), Albertus M. (10), Ægidius Romanus (11).

exponitur;
habitus et
dispositio;

(1) Vide varias acceptiones habitus apud Suar., disp. 42, sect. 3, n. 2, 5.

(2) Vide S. Thom., 1, 2, q. 49 ac 1 ad 3.^{am}, et a. 2; Suar., loc. cit., n. 5, 9.

(3) *Logic.*, de *Prædicam.*, cap. 8, q. 1, a. 3, sect. 1.

(4) *Lib. 5 Metaph.*, c. 14, q. 2.

(5) *Logic.*, de *Prædicam.*, c. 8, q. 1 paragr. De *prima specie qualitatibus*.

(6) *Ibid.*, q. 2.

(7) *Ibid.*, disp. 15, q. 13.

(8) 1, 2, q. 49, a. 2.

(9) De *Prædicam.*, lib. 3, de *Qualit.*

(10) De *Prædicam.*, ib.

(11) *Ibid.*

Scotus (1) et alii. Hi dicunt eandem qualitatem posse ex dispositione transire in habitum, sicut puer fit vir sine mutatione speciei. Patroni vero primæ sententiæ, quamvis concedant quasdam esse qualitates, quæ cum a dispositione facile mobili exorse fuerint, diuturnitatem ac stabilitatem mox acquirant; nihilominus illas propriè qualitates vocandas esse censent *habitus*, quæ *natura sua* firmitatem habent ac diuturnitatem postulant, sive *de facto* sint diuturnæ, sive non; illas vero vocari *dispositiones*, quæ *natura sua* instabiles sunt, licet forte per accidens, accedentibus nimirum aliis causis, diuturnitatem habeant. Rem perspicue declarat P. Antonius Rubius: «Qualitatem, inquit, esse facile aut difficile mobilem, dupliciter contingere potest: nempe ex *natura suæ causæ* per quam producitur in subjecto, et in ordine ad quam sumit suam speciem, aut ex aliis causis aut rationibus extrinsecis. Et si primo modo consideretur, essentialis est differentia unius qualitatis ab alia, ita ut quæ sic est difficile mobilis a subjecto, sit distincta specie ab alia, quæ eodem modo considerata, facile mobilis est. Si vero considerentur secundo modo, solum sunt differentię accidentales. Exemplum primæ considerationis habemus in *scientia* et *opinio*. Nam illa habet pro causa demonstrationem, a qua producitur, et in ordine ad quam specificatur, demonstratio vero causa efficax est, cum sit argumentum evidens et necessarium, et ideo scientia per eam acquisita, etiam per primum actum, difficile mobilis est a subjecto. Sed opinio habet pro causa argumentum probabile, quod non est efficax; sed facile destrui potest per demonstrationem oppositam, aut per oppositum argumentum probabilius; ideo opinio facile mobilis est ex natura suæ causæ. Unde sequitur, quod licet versentur circa idem objectum, tamen specie distinguantur sub hoc genere qualitatis, per differentias essentielles *facile et difficile mobilis* ex natura suarum causarum. Exemplum vero considerationis secundæ est in *calore febrili*, qui propter debilitatem subjecti, aut particularem complexionem ejus aliasve accidentales causas extrinsecas, ita solet radicari in subjecto, ut non solum sit difficile mobilis ab eo, sed

(1) Ibid.

naturaliter sit impossibile ab eo separari; et tamen ejusdem speciei est in principio et in fine, et solum distinguitur a seipso accidentaliter» (1). Hisce suppositis facile videtur sustineri posse opinio S. Thomæ, quia ad eandem speciem pertinere nequeunt ea, quæ ex propria natura vindicat oppositas condiciones, quales sunt diuturnitas et instabilitas. Atqui hujusmodi sunt habitus et dispositio. Ergo... (2).

Potentia naturalis et impotentia. Potentia naturalis est aptitudo etabilitas, insita a natura ad agendum vel contrariis resistendum, v. g. intellectus et voluntas in anima, durities in ferro. Dicitur naturalis, ut distinguatur ab habitu, qui naturalis non est, sed acquisitus. Impotentia hic non sumitur privative aut negative pro carentia potentiæ, sed est positiva quædam imbecillitas vel ineptitudo agendi vel patendi ac resistendi, v. g. hebetudo ingenii ad percipiendum, debilitas virtutis visivæ in senibus, complexio corporis insalubris, mollities ceræ ad resistendum divisioni (3).

Passio et patibilis qualitas. Passio multifariam sumitur; et primo quidem pro rei proprietate, et sic dici solet risibilitas esse *passio* hominis; deinde pro receptione alicujus formæ vel termini, quo sensu passio constituit speciale prædicamentum respondens *actioni*; tertio pro receptione formæ nocivæ aut disconvenientis subjecto; quarto pro affectibus animæ. At hic sumitur in alio sensu, quatenus significat qualitatem *cito* transeuntem, quæ aut sensum movet, id est, sensibilis est, aut ex motu vel alteratione oritur, v. g. rubor ex verecundia vel pallor ex metu procedens. Patibilis vero qualitas est *diu* permanens qualitas, quæ aut sensum movet, aut ex motu oritur, ut color nativus vultus, nigredo existens in ligno ex combustionem etc. (4).

(1) Rub., loc. cit., q. 2. Cfr. Joann. a S. Thom. *Logic.*, quæst. 18, a. 3, paragr. *Ex quo colligitur*....

(2) Vide Conimbricens. et Auctores citatos. Cfr. Suar., disp. 42, sect. 6, n. 12 seqq.

(3) Cfr. Suarez, disp. 42, sect. 3, n. 9, 14, et antiqui commentatores Aristotelis superius laudati.

(4) Ad hanc speciem qualitatum dicunt multi cum Aristotele in hoc capite de *Qualitate* pertinere alterationem causatam ex passionibus animæ, v. g. *dementia*, sive ingenita sive procedens a morbo,

potentia naturalis et impotentia;

passio et patibilis qualitas;

forma et
figura.

Forma denique et figura sunt modus quidam resultans in corpore ex terminatione quantitatis. Discrimen in hoc videtur esse, quod figura exprimat terminationem quantitatis abstracte et in se sumptam et mathematice, non habito respectu ad subjectum, in quo est, v. g. *circulus, triangulus* etc.; forma vero exprimat eandem terminationem physice consideratam et prout est in subjecto, v. g. *externa species hominis vel leonis*. Ista autem tria ultima qualitatum paria exhibent binaria qualitatum, quæ non videntur inter se specificè distinctæ, sed solum accidentaliter et secundum magis et minus (1). Celebris hæc divisio tantum continet suprema genera qualitatum sub hoc prædicamento contentorum: ultiores autem divisiones ac subdivisiones exponere, officium est diversarum disciplinarum, ac peculiarium tractationum.

Prædicta divisio
defenditur.

Divisionem hanc celeberrimam Aristotelis adæquatam esse ac sufficientem, fatentur communissime Auctores, neque existimant ullam esse excogitabilem qualitatem, quæ non revocetur ad unum ex istis quatuor generibus (2). Quamquam alii alia ratione sufficientiam et rectitudinem divisionis declarant. S. Thomas hanc affert rationem: *Qualitas importat modum substantiæ... Modus autem sive determinatio subjecti secundum esse accidentale potest accipi vel in ordine ad ipsam naturam subjecti, vel secundum actionem et passionem, quæ consequuntur principia naturæ, quæ sunt materia et forma, vel secundum quantitatem. Si autem accipiatur modus vel determinatio subjecti secundum quantitatem, sic est quarta species qualitatis. Et quia quantitas secundum sui rationem est sine motu et sine ratione boni et mali; ideo ad quartam speciem qualitatis non pertinet, quod aliquid sit bene vel male dispositum, nec cito vel tarde transiens. Modus autem sive determinatio subjecti*

motus iræ, gaudii etc. Vide Rubium. loc. cit., quæst. 4, dub. 3.um; Toletum in Comment., cap. 8 de Qualit., paragr. Postquam Aristoteles ostendit.

(1) Vide Conimbric., loc. cit., q. 1, art. 2, sect. 2; Rub., loc. cit. q. 3, 4; Fonseca ib. q. 2, sect. 3.

(2) Vide apud Suarez difficultates contra sufficientiam divisionis Aristotelicæ propositas (disp. 42, sect. 2.) et solutas (ibid., sect. 5, n. 13, seqq.) Cfr. Rubius loc. cit., q. 1.

secundum actionem et passionem attenditur in secunda vel tertia specie qualitatis. Et ideo in utraque consideratur, quod aliquid facile vel difficile fiat, vel quod sit cito transiens vel diuturnum, non autem consideratur in bis aliquid pertinet ad rationem boni vel mali, quia motus et passiones non habent rationem finis; bonum autem et malum dicitur per respectum ad finem. Sed modus et determinatio subjecti in ordine ad naturam rei pertinet ad primam speciem qualitatis, quæ est habitus et dispositio... (1). Et est hæc ratio colligendi communissima apud Auctores, quamvis quædam contra eam fiant difficultates, quæ videri possunt apud Suarez (2) et Conimbricenses (3); solvunturque a Fonseca (4) et Joanne a S. Thoma (5). Illud incommodum præcipue solet urgeri contra hanc collectionem, quod secundum eam una et eadem qualitas entitative ad diversas species spectaret, v. g., idem calor in igne esset habitus quatenus est difficile mobilis a subjecto, et patibilis qualitas quatenus sensibilis est aut ex motu procedit, et potentia, quatenus est virtus operativa connaturalis. Unde iste modus colligendi distinguit etiam qualitates ex mero modo considerandi et ex mera respectuum diversitate. Nihilominus hæc non est magna difficultas, quia si sola distinctio rationis sufficit ad varietatem prædicamentorum inducendam, a fortiori ad inducendam varietatem specificam.

Alteram rationem explicandi sufficientiam hujus quadrimembris divisionis afferunt Suarezius (6) et Conimbricenses (7): quæ sic se habet: Qualitas est accidens a natura institutum, ut sit velut complementum perfectioque substantiæ creatæ tam in essendo, quam in operando. Et quoniam quidquid est in substantia, revocatur vel ad esse vel ad operationem ejusdem; nulla pariter excogitari potest qualitas, quæ per se primo non ordinetur ad afficiendum ac perficiendum

Altera ratio
colligendi prædi-
ctam divisionem.

(1) 1, 2, q. 49, a. 2. Cfr. Tolet., *Logic.*, loc. cit., quæst. 1.^a de Qualitate.

(2) Disp. 42, sect. 5, n. 6.

(3) Loc. cit., q. 1, a. 2.

(4) *Metaph.*, lib. 5, cap. 14, quæst. 1, sect. 3.

(5) *Logic.*, loc. cit., quæst. 18, art. 3.

(6) Disp. *Met.* 42, sect. 4, n. 7, 8.

(7) Loc. cit., q. 1, a. 2.

subjectum suum vel in ordine ad esse vel in ordine ad operationem. Jam qualitas spectans ad ordinem operationis, vel est ipsa formalis operatio aut terminus et actio ejusdem, vel se habet tamquam proximum principium ejusdem; *proximum*, inquam, nam remotum ac radicale principium operationis semper est substantia, non vero qualitas. Si primum, habes *dispositionem*. Sin alterum, principium illud proximum operationis, vel est connaturale et ab intrinseco dimanans a substantia, et proxime constituens substantiam simpliciter potentem ad operandum; et tunc habetur *potentia naturalis* et *impotentia*, nempe secundum qualitatum genus ab Aristotele assignatum. Sin autem principium operandi non sit connaturale, sed superadditum naturali potentiae, aderit *habitus*. Itaque duo illa priora genera divisionis Aristotelicae complectuntur omnes qualitates, quae per se primo ratione operationis reperiuntur in substantia. «Nam praeter principium principale operandi, quod non est qualitas, sed substantia, tantum illa tria inveniri possunt in rebus, quae ad operationem pertineant, scilicet potentia, habitus et operatio ipsa, ut ex Aristotele sumitur».

Si vero qualitas afficiat subjectum in ordine ad esse, vel est modus quidam consequens quantitatem, et habetur *figura* et *forma*, quae est purus modus. Omnis autem alia «qualitas, quae ita consequatur formam vel eam imitatur, ut et suam propriam habeat entitatem, et non sit operatio, neque ad operationem per se primo ordinetur, sed ad formaliter perficiendam et ornandam substantiam, ad tertiam speciem qualitatis pertinet, quae *passio* vel *patibilis qualitas* nominatur; quia per haec signa vel effectus maxime a nobis cognoscitur in sensibilibus rebus, non quia formalis ratio illius speciei per illa verba explicetur, neque etiam quia necesse sit omnem qualitatem illius speciei habere illam rationem vel habitudinem, a quo vox illa sumpta est. Nam aliud est, a quo nomen imponitur, aliud quod significat» (1).

Contra hanc etiam collectionem varia fiunt argumenta, quae videri possunt apud Joannem a S. Thoma (2). Et re

(1) Suar., loc. cit. Cfr. Lossada, loc. cit., n. 117.

(2) *Logic.*, q. 18, a. 2.

quidem vera, licet in hac colligendi ratione diversa membra re differant inter se, nihilominus videtur destitui aut certe perturbari divisio Philosophi, tum quia tertia species qualitatis exponi videtur modo alieno, revocando ad illam etiam qualitates quae nec sunt sensibiles, nec per veram passionem vel alterationem fiunt, quales sunt qualitates spirituales; tum quia sanitas et morbus aliaque similes, quae a Stagirita revocantur ad primam speciem qualitatum, *habitus* nempe ac *dispositionem*, secundum Suarezium revocandae forent ad tertiam speciem. Adde quod habitus et dispositio ex mente Suarezii sint semper qualitates ad operationem spectantes: ex mente autem Aristotelis sub primo illo genere ac nominibus comprehenduntur etiam qualitates non operativae, ut patet exemplis ab ipso adductis. Itaque collectio haec Suareziana recta videtur esse, si res in abstracto consideretur, sed non bene applicatur ad expositionem divisionis Aristotelicae. Caeterum facile poterit, qui velit, varias species ac genera qualitatis ordinare conficiendo arbores praedicamentales similes arbori Porphyrianae, cujus specimen dedimus in *Logica Minori* (1). Qua de re vide, si lubet, Joannem a S. Thoma (2), Antonium Goudin (3), et alios.

Quaeres utrum praedicta divisio univoca sit an vero analogica, seu an notio qualitatis initio enucleata respectu quatuor membrorum divisionis Aristotelicae habeat rationem generis. Et quamquam nonnulli arbitrati sunt divisionem esse analogam (4); communis tamen sententia tenet genericam esse, et quatuor illa membra inter se specificè differre.

Primum probatur, quia conceptus communis ille qualitatis abstractus a peculiaribus hisce quatuor generibus, de singulis praedicatur quidditative et uniformi modo, ut patet per se. Quis enim dicat praedicationes has: *Habitus est qualitas*, *Potentia naturalis est qualitas* etc., non esse essentialia et quidditative? Aut quis sentiat singulas hasce rationes (5)

(1) Num. 57.

(2) *Logic.*, quest. 18 ad calcem, art. 3.

(3) *Logic. Major.*, disp. 2, quest. 4, art. 3.

(4) Apud Rub., loc. cit., q. 1; Tolet. ib., q. 1.

(5) Nonnulli tamen excipiunt figuram et formam, easque putant non esse nisi analogice qualitates. Cfr. Lossada, loc. cit., n. 108, 116.